

ТЕНДЕНЦИИТЕ НА МАКЕДОНСКАТА ИНТЕРНЕТ ЛИТЕРАТУРА

Славица ПЕТРОВСКА¹

¹Универзитет во Тетово- Тетово, Меѓународен универзитет „Визион“ - Гостивар

e-mail: slavica.petrovska@unite.edu.mk

Abstract

The social media changed our lives, but also altered people's understanding of what can be considered today as a good artistically and aesthetically piece of literature. Today, is getting more popular internet literature, and such tendency is also popular in Macedonian literature. On one hand this modern literature provides easier affirmation, but on the other hand allows flow of trash literature. The social media provides a new way of literary expression that fully meets the needs of the modern world. But how good is artistic freedom for literary development? Is this literature trying to keep the essential aesthetic and literary norms or is it trying to open up new artistic perspectives adaptable to the contemporary world? More and more authors are trying to convey their literature to the digital world because today it's the only way they can reach the general public. This paper will attempt to analyze the trend of world internet literature as well as in N. Macedonia, with views on the need for literature to follow the trend of the digital world while keeping in mind the preservation of aesthetic and artistic value.

Keywords: *internet literary, trash literary, Macedonian literary, social media, aesthetic*

Социјалните медиуми претставуваат феномен на 21 век, којшто во релативно краток временски период успеа да се наметне во сите подрачја на функционирање на современиот човек. Социјалните медиуми ја променија нашата перцепција не само во поглед на нашиот социјален живот туку и во поглед на развојните тенденции во културата и уметноста. Во екоот на експанзивниот дигитален технолошки развој во светот, неминовно е и литературата да ги следи и да се адаптира на најновите развојни тенденции. Денес, во книжевниот свет сè позастапен е трендот пишување книжевни дела на некоја од социјалните мрежи.

Со појавата на интернет литературата се наметна прашањето дали овие литературни појави имаат уметничка вредност? Колку и дали оваа книжевност се придржува кон традиционалните естетски и стилски норми? Дали таа е само начин на израз на малдите генерации или содржи во себе нешто суштинско и значајно? Рецепцијата на интернет поезијата е сосема поразлична од класичната поезија поради што се наметнува потребата за нејзино теоретско дефинирање (Tkalec, 2010:74). Дигиталната ера етаблира нови естетски вредности коишто во целост кореспондираат со потребите на современото општество. Новите книжевни трендови укажуваат на фактот дека книжевниот текст како заокружен, вербален артефакт (јазично уметничко добро) може да се промени, со тоа што електронските форми ги претвараат текстовите во потенцијално менливи инстанци (Калер, 2015, 122).

Интернет литературата може да се дефинира како книжевен модел којшто е резултат на социјалните мрежи. Овој книжевен феномен е во основа наменет за лесно и брзо споделување на социјалните мрежи, особено на Инстаграм, Фејсбук и Твитер бидејќи постмодерната книжевна естетика, односно естетиката на интернет книжевноста е во

тесна врска со масмедиумите. Оваа литература се одликува со својот едноставен наративен израз и мисловно длабоки теми на разработка. Во нив првенствено се поаѓа од темата, којашто најчесто е тесно сврзана со општествените актуелности не водејќи премногу сметка за стилските украси и поетскиот израз.

За некои теоретичари оваа литература веќе е прифатлива како нов литературен жанр, сепак има доста кои сè уште ја сметаат како литературен експеримент (Lo´pez, 2012). Дали едно литературно дело може да се дефинира како уметничка творба или не, не можеме во целост да се потпреме на дефинициите за литература, бидејќи секое уметничко дело или уметнички правец во себе содржи одредени карактеристики коишто се уникатни за него коишто во суштина ги обликуваат неговите естетски вредности. Книжевноста е уметност која како и сè друго е подложна на општествените промени и потреби, па затоа и литературата на 21 век е во целост адаптивна на тие промени. Современата уметност по правило треба да содржи одредени елементи коишто ќе придонесат за развој на нови книжевни форми, а новата интернет литература во целост го исполнува тој услов. Сепак постојат универзални параметри со кои можеме да потврдиме или да негираме дека една творба ги задоволува основните естетски вредности. Доколку во себе не содржи барем основна нишка уметност, не изразува никаква експресија или не побудува неке посебно чувство кај читателот не би можеле за истата да кажеме дека тоа е уметност.

Како резултат на новата интернет литература на книжевноста веќе не може да се гледа само како фиксиран текст бидејќи денес таа повеќе е настан отколку текст со карактеристичен интерактивен однос со читателската публика којшто претендира поставување на нови стандарди за естетско вреднување на литературната уметност. Денес перформансот на книжевното дело има примарна улога при воспоставувањето на интеракција меѓу авторот и читателот бидејќи кон текстот повеќе се приоѓа како кон изведба (перформанс) чии услови на веројатност и на успех можат да бидат одгатнати, а помалку како кон знаци подложни на толкување (Lo´pez, 2012). Ваквиот нов тренд при којшто книжевноста сè повеќе се интерпретира како перформанс прогресира кон демократизација на традиционалните естетски концепти. Ова е почетокот на едено ново револуционерно уметничко движење, сепак ќе треба да почекаме за да видиме како и дали понатаму ќе се развива.

Глобалната експанзија на поетскиот дух е сè поголема мотивација за сите оние коишто сакаат да се обидат да напишат некој поетски обид. Тежината и квалитетот на интернет литературата од ден на ден е сè подобар, така што веќе можеме да потврдиме дека интернетот стана зародиш за нов, автентичен книжевен жанр. Оваа книжевност во голема мера не одговара на класичниот книжевен модел.

Интернет литературата можеме да ја дефинираме како антипод на класичната литература. Оваа литература е нова по начинот на презентирање, интеракцијата со читателот, наративниот дискурс, книжевниот израз, естетските и стилските особености итн. Оваа нова книжевна форма нема за цел да ја замени туку само да ја надополни и надгради претходната книжевност. Поради специфичниот поглед кон уметноста таа често ја

разбранува книжевната критика којашто е релативно критички настроена кон овој феномен. Причината за тоа секако лежи во тоа што најчесто оваа поезија не се потпира на класичната теорија на книжевноста, а често во неа и недостасува длабочина на мислата и уметничката тежина на зборовите.

Отсекогаш се знаело дека книгите се пишуваат за некој да ги (про)чита, но времињата што претходеа на нашето ги потиснуваа таа вистина и тоа знаење на маргините на општествената и на културната свест, а го сосредоточуваа своето внимание врз демијургшката фигура на писателот (Танески, 2003). Денес, во 21 век, односот писател-книжевно дело-читател е во одреден агол изместен, па затоа се нудат нови алтернативни тези во теоријата на книжевноста со кои се објаснува примарната улога на читателот за дефинирање на тоа што е квалитетно и стилски прифатливо за современата уметност. Во ова тројство, читателот е примарната дивжечка сила којашто ѝ дава насока на книжевната уметност, зашто единствено со нејзино посредување книжевното дело добива можност за рецепција на поетската мисла, а со тоа и афирмација на уметничките ставови и сфаќања на самиот автор.

Интернет литературата е мошне популарна меѓу Миленијалците и 3 генерацијата, а статистички гледано и најголем број на инстапоети се токму од оваа група, со други зборови малдите си пишуваат поезија за себе и ја обликуваат онака како што им одговара на нивните потреби и на нивната перцепција за тоа што е естетика и уметност. Миленијалците, а особено 3 генерацијата се генерации на кои им е поблиско пишувањето на е-маил отколку пишувањето на писма, поедноставно им е да напишат порака отколку да остават белешка и повеќе сакаат да читаат вести онлајн отколку да отворан дневен печат, кај нив речиси секоја секоја активност се одвива преку интернет, па затоа и интернет литературата е многу поблиска до нивните сфаќања и потреби. Овие генерации трагаат по уметност којашто е лесна за восприемање и не бара многу труд за нејзина интерпретација, бидејќи во нивниот светоглед е неопходно сè да се одвива брзо и ефективно.

Популарноста на интернет литературата помеѓу младата читателска популација се должи на фактот што тие многу често чувствуваат аверзија кон наметнатите правила коишто во никој поглед не одговараат на нивните потреби, па затоа многу полесно ги прифаќаат иновативните трендови во литературниот свет наспроти традиционалните. Бунтот против традиционалните книжевни форми не е нешто ново. И во минатото се појавуваат слични тенденции, но во различен облик. Шарл Бодлер, којшто творел во текот на првата половина на 19. век, за неговото време се сметал за книжевен срам и општествен феномен, но неговите дела извршиле огромно влијание врз француската и англиската книжевност. И стилскиот израз на Чарлс Буковски во голема мера не кореспондирал со оригиналната книжевна матрица, но сепак тој успеал да се наметне како ексцентричен автор чиј наративен стил е препознатлив белег којшто понатаму станува инспирација за многу современи автори. На македонската книжевна сцена кај фејсбук поетот Дарко Лешоски може да се препознае влијанието на Буковски. Стилот на Лешоски како и оној на Буковски

е брутално искрен, директен, честопати вулгарен, исполнет со силни емоции, најчесто конфликтни.

Читањето, анализата и дебатите за некое книжевно дело меѓу младите веќе не се ограничени само за во наставниот процес, што беше долга практика децении претходно. Со ваквиот пристап кон книжевноста, читањето на книжевните дела од прагматичност, наменето само за во образованието добива поголемо литературно-естетско значење. Младите преку интернетот веќе започнаа поактивно да се занимаваат со книжевната уметност, зашто овој нов правец им е далеку поблизок и поинтересен. Книжевното дело постои само доколку е читано, бидејќи читателот е оној којшто му дава живот и можност за долговечност. Тој е онаа алка којашто овозможува перманентна репродукција на едно книжевно дело. Преку рецепцијата на читателот се одредува она што ќе биде вреднувано и популаризирано во општеството.

На социјалните мрежи современите автори најчесто создаваат кратки книжевни жанрови, поезија, расказ, афоризми, и сл., но на оваа платформа се појавуваа дури и цели новели и романи. Сепак, гледано во глобални рамки најпопуларен жарн во интернет литературата е инстапоезијата.

Инстапоезијата е нов книжевен тренд којшто стана глобално популарен особено кај младата популација. Оваа поезија, често критикувана од книжевниот естаблишмент, на некој начин успеа да ја афирмира поезијата, онаа новата но истовремено и класичната, на еден нов современ начин. Карактеристично за неа е тоа што ги отфрла традиционалните поетски форми внесувајќи нов стил во кој се преплетуваат уметноста и литературата. Инстапоезијата отвора нови врати во поетскиот свет, создавајќи посебен жарн во кој освен за естетските квалитети се води сметка и за афирмацијата на одредени актуелни светски теми. Разработувајќи општествено ангажирани теми: љубов, култура, феминизам, семејното насилство, војните во светот, сексизмот, ЛГБТ, расизмот и слично тие уште повеќе ја приближуваат публиката до себе бидејќи 21 век е време кога се буди потребата за решавање на општествените проблеми на сите рамништа. Содржински инстапесните треба да се доволно кратки за да може да се вметнат во една фотографија и доволно едноставна за читателите веднаш да можат да ја сфатат пораката или чувствата којшто авторот сака да ги канализира кон нив. Јазикот не треба да биде комплексен туку едноставен бидејќи тој претставува само како инструмент преку кој ќе се пренесат јасни универзални емоции. Најчесто се одликува со концизна мисла, исполнета со интензивна емоционална експресија. Голем дел од книжевната критика смета дека преку ваквиот однос кон поезијата се газат основните книжевни принципи не прифаќајќи дека стилот на овие песни во голема мера е адекватен со хеленистичките епиграми, а исто така во нив е често применета и познатата „теорија на испуштање“ од Хемингвеј со цел да се создаде порелевантна, а воедно и поефективна форма на современата поезија (Gurtis, 2018).

Овој светски поетски феномен направи таков бум во популарната култура така што ја анимализира и афирмира поезијата којашто декади претходно беше тешко прифатлива за пошироките читателски кругови. Така, на листата на најпродавани книги денес во светот

речиси секаде се јавуваат поетски збирки, особено оние на инстапоетите. Како за пример од светските инстапоети ќе ја истакнеме Рупи Каур, којашто преку својот специфичен уметнички стил, начинот на интерпретација, темите и мотивите на разработка стана најпозната и најпродавана поетеса на денешницата (Barry, 2017). Социјалните мрежи служат како главна платформа на која се презентира современата литературна уметност. Сепак, барем за сега, жива е и печатената книга. Тоа го потврдува и фактот дека речиси сите популарни интернет автори прават и печатена верзија од своите дела, трудејќи се невните промоции да бидат иновативни, во духот на современите тенденции.

Инстапоетите најчесто имаат одредени обележја кои ги издвојуваат од останатите. Многу често нивната поезија е во интермедијален однос со ликовната уметност и музиката. Така на пример, поетите често внимаваат на фонот со којшто ја пишуваат поезијата, а често и внесуваат одредена илустрација, нацртана од нив самите или во колерација со некој друг уметник (McElwee, 2017), а неретко и при пишувањето додаваат и врска од некоја песна од Јутуб каналот. На таква практика наидуваме во поезијата на Лешоски која е често естетски надополнета со некоја осмислена фотографија или музичка композиција. Овој начин на интерпертација придонесува за полесно доловување на атмосферата којашто авторот сака да ја постигне, а интернетот му го дозволува тоа многу едноставно, само со една дополнителна интернет врска. Неговите песни се речиси секогаш долги, нешто што е невообичаено на пример за поезијата на Инстаграм. Нивната расказност и должина бараат дополнително естетизирање, па затоа паралелното слушање на соодветна музика соодветно функционира бидејќи потребно е речиси исто време да се прочита песната колку што е потребно за да се слушне понудената музика (Стојковска, 2017).

За разлика од светските трендови каде што матрицата за создавање на интернет книжевни дела, особено поетски е Инстаграм, додека интернет литературата во македонскиот контекст е малку поразлична, бидејќи најзастапена е на социјалната мрежа Фејсбук. Затоа, може да се каже дека Фејсбук литературата, особено поезијата, стана жанр на популарната култура, културен производ за масовно консумирање наспроти поезијата која се објавува и се чита во ограничените кругови на писателските здруженија и академиите (Баковска, 2016).

Интернет писателите во С. Македонија станаа вистински популарни идоли. Поради блискиот контакт со публиката којшто им го овозможуваат социјаните медиуми, читателите се запознаваат не само со авторските дела туку и со нивниот приватен живот, личните размислувања и ставови кон одредени општествени појави, што придонесува за нивната поголема популарност. Така на пример, авторката на кратки приказни и новели, Марија Јаневска, која првично ги објавуваше на својот блог „Белешките на Лајла Грејс“ и на својата Фејсбук страница, а подоцна и во печатено издание, е добитничка на наградата Најчитан автор во 2015 година на манифестацијата „Ден на читателот“ организирана од Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“. Ваквото признание од читателите уште една ја потврдува тезата дека интернетот книжевноста и кај нас го зазема приматот во книжевноста воопшто. Белешките (приказните) на Марија Јаневска беа

вистинска инспирација за многу млади да направат свои книжевни обиди од овој вид сепак, барем за сега, тие не успеаја да го достигнат успехот на Јаневска. Во групата на млади писателки кои својот успех можат да им го препишат на социјалните медиуми се и Ксенија Николова и Марија Лозаноска кои исто така своите дела освен на интернет своите книжевни дела ги преточуваат и во книга. Овие две авторки кои на почетокот од своите книжевни авантури беа повеќе ориентирани кон прозата, денес ги следат глобалните трендови за пишување на афоризми и инстапоезија. Една од главните карактеристики на инстапоетите е пишувањето на песни, кои повеќе наликуваат на афоризми и во кои преовладува спонтаноста и едноставноста што без сомнение може да ги забележиме кај македонските инстапоети.

Главната грижа на книжевните критичари е дека на интернет младите читатели можат да најдат многу кич и шунд којшто ќе им наметне погрешна претстава за тоа што е квалитетна литература. Сепак, не можеме да го исклучиме фактот дека постојат и доста современи автори коишто творат според современите интернет трендови, а се доволно уметнички и книжевно компатибилни со сфаќањата за традиционалните книжевни вредности. И покрај трендот на хиперпродукција на македонската книжевна интернет сцена се јавуваат и доста квалитетни, стилски оформени, уметнички дела. Таков е примерот со македонскиот фејсбук поет Јоспи Коцев чија поезија според своите уметнички вредности придонесува за развојот на македонската книжевна интернет сцена. Несомнено Коцев може да се издвои како светол пример од интернет поетите чија поезија се карактеризира со непосреден и софистициран поетски јазик, цврста структура, метафоричност и поетска ерудитивност којашто му ја донесе и наградата „Енхалон“ на Струшките вечери на поезијата.

На македонската книжевна сцена со развојот на интернет литературата се разви еден глобален тренд на пишување. Сепак, главниот проблем со кој што се соочува книжевна сцена не е хиперпродукцијата на интернет литературата туку недостигот на книжеvnата критика којашто треба да биде главниот филтер којшто ќе овозможи полесен проток на квалитетните книжевни дела. Тука како главен критичар се јавува читателот којшто ја одредува насоката на литературната сцена.

За разлика од поезијата на Инстаграм и Фејсбук, македонската поезија на Твитер е многу поактивна во однос на критичната мисла за сè што се лучува во македонското општество, па така и за поезијата. Твитер поезијата се одликува со специфични естетски и стилски особености адаптивни на современата читателска јавност. Разиграноста на лексиката, едноставниот и краток израз се во основата на оваа поезија.

Во изминативе неколку години се создаде еден нов критички бран којшто преку создавање на поетски пародии сака да докаже дека ваквата уметност не е уметност туку забава. Како резултат на оваа општествено критичка стварност на Твитер поезијата на македонската книжевна сцена, во 2014 година се роди и првата збирка на твитер поезија „Многудетна“ од Новица Наков којашто беше истовремено достапна онлајн, но и во печатена форма, исполнета со оригинални и мисловно надополнети илустрации. Оваа

збирка на твитер поезија на саркастичен начин ги опева заложбите и идеите за репродукција на народот поради намалениот наталитет кај нас, коишто беа силно пропагирани од страна на власта.

Твитер поезијата како нов поетски бран се развива и на македонската сцена. Неколку години по ред Твитер стана место на кое се презентира нов начин на пишување поезија познат како „поезија во 140 карактери“. Ваквиот назив не е случаен, бидејќи во еден твитер статус некаде до 2018 можеа да се напишат до 140 карактеристики, за денес тој број да се дуплира, односно 280. Во 2016 година во склоп на поетската манифестација „Рацинови средби“ беше објавен конкурс на тема: „Напиши љубов во 140 карактери“ наменет за корисниците на социјалната мрежа твитер коишто своите дела требаше да ги пишуваат со хаштагот #pc. Ваквата тенденција само го потврдува фактот дека и македонската книжевна сцена не заостанува од светските трендови.

Интернет книжноста, како специфичен израз на современата култура успеа да се наметне како феномен којшто се обидува да ги отфрли сите теоретски бариери и да создаде нова уметничка форма. Современите интернет писатели се писатели на нашата денешница, оваа нова турбулентна, хаотична, на моменти несфатлива, па како таква и прсликана во нивните дела. Затоа причината за популаризацијата на интернет литературата можеме да ја бараме во целокупната состојба на културните и општествените тенденции бидејќи тие се јавуваат како одраз на самата книжевност. Секоја уметничка форма е субјективна, и не постои стандардна дефиниција со која може да се измери квалитетот на оваа литература, но затоа можеме да констатираме дека успеа да направи револуционерни промени и да ја врати поезијата во секојдневниот живот на пошироката јавност.

Референци на латиница

- [1]. [Barry](#) R. 2017. *The Digital Critic: Literary Culture Online*. OR Books, New York.
- [2]. [Bolter](#) D. J. 2019. *The Digital Plenitude: The Decline of Elite Culture and the Rise of New Media*. MIT Press, [Cambridge](#).
- [3]. [Bronwen T.](#) 2020. *Literature and Social Media*. [Literature and Contemporary Thought](#). [Taylor & Francis Ltd](#). London.
- [4]. [Chasar](#) M. 2020. *Poetry Unbound: Poems and New Media from the Magic Lantern to Instagram*. Columbia University Press; New York.
- [5]. Erin A. 2019. The fusion of literature and social media. [Journal of English Language and Literature](#) 6(2):43-52.
- [6]. Gurits A. 2018. Instapoetry - the polarizing new poetry style that is making poetry relevant again. <https://www.theodysseyonline.com/instapoetry>
- [7]. Lo ´pez D. R. 2012. Poetics of crisis or crisis of poetics in digital reading/writing? The case of Spanish digital literature. *Literary and Linguistic Computing Advance Access*.
- [8]. [McElwee, Molly](#). 2017. INSTAPOETRY – The age of scrolling literature, *The Gibraltar Magazine*. <https://thegibraltarmagazine.com/instapoetry-age-scrolling-literature/>
- [9]. [Tkalec G.](#) 2010. Primjenjivost teorije recepcije na medij interneta. *FLUMINENSIA*, god. 22, br. 2, str. 69-81.

Референции на кирилица

- [1]. Балковска Е. 2016. „Тој да го чуваш лепотице!“ За тоа како Фејсбук ја презеде македонската поезија од академизмот и за истрајноста на мизогонијата. *Блесок*, бр.107.
- [2]. Калер Ц. 2015. *Книжевна теорија (сосема кус увод)*. Колекција разноликост на Меѓународниот ПЕН, Т.6, Скопје.
- [3]. Стојковска, А. 2017. Феноменот фејсбук поезија и(ли) феноменот Лешоски, *Репер*, бр. 79
<http://www.reper.net.mk/1>
- [4]. Танески З. 2003. Стратегии на читањето, *Мираж*, бр. 5.
<http://www.mirage.com.mk/index.php/mk/component/content/article/243-miraz/5/hibrid/311-2013-04-23-12-55-16>